

בְּשֵׁם יי אֵל עוֹלָם

משנה תורה להרמב"ם

החיבור המקבץ לכל התורה שבעל פה

בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים

הַלְכוֹת אֶבֶל וְהַלְכוֹת כְּבוֹד הַזֵּרִים

מהדורה מדויקת על פי כתבי יד
מנוקדת ומבוארת בצירוף מפתחות

עורך ראשי: יוחאי מקבילי
עורכי משנה: יחיאל קארה וצוות מכון משפטי ארץ

מפעל משנה תורה
לשחזור הנוסח המדויק ולביאורו
הוצאת ישיבת "אור וישועה" בשיתוף עם מכון "משפטי ארץ"

בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים

מבוא

קונטרס הלכות אבל והלכות כיבוד הורים הוא ליקוט מתוך המהדורה המבוארת של "מפעל משנה תורה" לספר שופטים של הרמב"ם בחיבורו "משנה תורה".

שמו של הקונטרס לקוח ממטבע לשון שאמר נעים זמירות ישראל: "אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים".¹ לענייננו הוא בא לציין כי גם חיי העולם הבא,² אם האדם זוכה להם, גם חיי העולם הזה, אם אדם חי בהם, הם ארצות החיים. הגדרת החיים היא מן הקשות ביותר, ועד היום לא נמצאה לה הגדרה שלמה ופשוטה, אף על פי שנמצאו לה כמה מאפיינים. ואולם לדעת הרמב"ם, הגדרתם ברורה: החיים הם דעות נכונות, תפיסות אמת של האדם על המציאות ועל ה', על מעמדו ותפקידו של האדם, וחיים מתוך תובנות אלו. מי שאינו בעל דעות נכונות הוא בגדר מת, אף אם הוא אוכל ושותה.³

וכבר אמר החכם מכל האדם: "טוֹב לְלַכֵּת אֶל בֵּית אָבִיךָ... בְּאֶשְׁרֵי הַסּוּף כֹּל הַקְּדָשׁ, וְהַחַי יִתֵּן אֶל לְבוֹ".⁴ רוב הבריות חושבים על חייהם רק בשעה שהם הולכים אחר מיטת המת. הבא ללמוד את הלכות אבל נמצא למד לא רק על המת ועל המוות אלא גם על החיים ועל משמעותם, שהרי המת הולך למנוחות, ומותיר את המתאבלים עליו לאנחות, וראוי שיתעורר האדם לחשוב על חייו, על מגמתם ועל תפקודו בהם: יפסיק לצער את עצמו על מנהגו של העולם, ויטיב את מנהגיו בני התיקון.⁵ וראוי שיצא האדם מן המוות אל החיים.

הליכות המחשבה והלכות המעשה הבאות כאן כתובות בחרט האומן של הרמב"ם. פעמים רבות יש הבדל בין ההלכות המתוארות כאן, שהן הדין על פי התלמוד, לבין המנהג הנוהג בימינו מסיבות שהזמן גרמן. אף על פי כן, לימוד ההלכות היסודיות מקנה לאדם עמידה על הדרך שבה התורה מכוונת אותנו להתבונן על החיים ועל המוות ולאמץ את שבילי ההגות ההלכתית בהנהגת חייו בכל עת ובכל מקום. זו משמעותם של דברי חכמים:

כל השונה הלכות בכל יום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר:
"הליכות עולם לו" – אל תקרי "הליכות" אלא הלכות.

1. תהילים קטז, ט. 2. תשובה ג, ה. 3. ראה: מו"נ ג, מב; סה"מ ל"ח. ועיין היטב תשובה ח, 2א.

4. קהלת ז, ב. 5. ראה אבל יג, יב ובאורנו שם.

מבנה ההלכות

חובת האבלות (א-ב), טומאת כהן (ג), קבורה וימי אבלות (ד-ז), קריעה (ח-ט), שבת ומועד (י-יא), ההספד וניחום אבלים (יב-יג), גמילות חסד, כבוד הקבר והמת (יד).

החיוב באבלות	המצווה (א), תחילת האבלות (ב-ה), אבלות על עוברים ותינוקות (ו-ח), אבלות על נידונים ורשעים (ט-יא ²).
קרובים שמתאבל ומיטמא להם	אבלות על קרובים (א-ג), אבלות עם הקרובים (ד-ה ³), אבלות כהן והיטמאותו לקרוביו (ו-ז), הקרובים שחייב בטומאתם (ז-ט ¹), טומאה דחוייה היא (טו-טז ³).
איסור כהן בטומאה	למי כהן נטמא (א-ה), למי כהן גדול נטמא (ז-ו), טומאת כהנים למת מצוה ולנשיא (ח-ט), בנות אהרון וכהנים קטנים (יא-יב), שמירה מטומאה מדברי חכמים (יג-יד ²).
המנהג במת וקבורתו; אונן ויום ראשון	מנהגי הטיפול במת (א-ב ¹), הקבורה (ב ² -ד ²), הגוסס (ה), האונן (ו-ז ¹), הלנת המת (ז-ח), יום ראשון של אבלות (ט-טז ²).
השבעה	האיסורים על האבל (א), איסור תספורת (ב), איסור כיבוס, רחיצה וסיכה (ג-ד), איסור תשמיש המיטה (ה), איסור נעילת הסנדל (ו), איסור עשיית מלאכה (ז-י), איסור קריאת דברי תורה (טו-טז), כפיית המיטה (יז-יח ²), איסור גילוי הראש (יט), איסור שאלת שלום (כ-כ ²).
השלושים	האיסורים על האבל (א-ב), איסור תספורת וגיהוץ (ג-ד), איסור נישואים (ה-ה ²), השתתפות בשמחה (ז-ז ¹), צמצום סחורה (ח-י), מגורים בעיר התלוי (יא), זמן סיום האבלות (יב), אבלות תכופה (יג).
שמועת מוות; האבל בקברה	שמועה קרובה ושמועה רחוקה (א-ד), יציאת האבל מביתו (ה), אבלות כהן גדול ומלך (ו-ח).
הקריעה על מתו	הקריעה והחייבים בה (א-ה), מי שבגדו אינו שלו (ו-ז), קריעה בטעות (ח-ח ²), קריעה על כמה מתים (ט-ט ²).
שאר הקריעות	תיקון הקרע (א), קריעות על אסונות שונים (ב-ד), המקורות לקריעות אלה (ה-י), קריעה על אדם שאינו קרובו (יא-טו).
שבת ויום טוב באבלות	אבלות בשבת (א-ב), מניין שבעה ושלושים כשחל חג (ג-ד), הפסקת השלושים, ותספורת (ה-ה ²), הקובר מתו בחול המועד וביום טוב שני (ח-י).
חול המועד וימי חתנות	חול המועד (א-א ¹), חנוכה ופורים וראשי חודשים (ג ²), עינוי וקינה (ד-ה ²), חודש לפני חתג (ו), חתנות ואבל (ז-ח ⁴).
ההספד	חשיבות ההספד (א-ג), מעמדות ומושבות (ד-ה), ליקוט עצמות (ו-ח), הלווית קטנים (ט-יא), הלווית עבדים (יב).
הניחום ובית האבל; איזון הצער	ניחום האבלים (א-ד), מנהגים בבית האבל (ה-ט), משך הבכי והמספד ותוקפם (י-יב ²).
גמילות חסד בגופו; גמילות חסד בגופו; כבוד הקבר והמת	גמילות חסדים בגופו (א-א ²), ליווי אורחים (ב-ג ²), ביקור חולים (ד-ו), סדרי עדיפות בין המצוות (ז-יא), יחס לגויים (יב), התנהגות בבית קברות (יג-יג ²), איסורים משום בזיון המת (יד-טז), איסורי הנאה הקשורים למת (יז-כא), איסור השחתה (כב-כד), מלך או נשיא שמת (כה-כו).

פסוקי התורה שבכתב

דברים כא,כב-כג: המצווה לקבור את מי שנידון למוות (ראה לעיל בסנהדרין)

וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא... וַיָּמָתוּ לִפְנֵי יי: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן וְלֹאֲלֶעָזָר וְלֹאֲיִתְמָר בְּנָיו [אחר שמתו נדב ואביהוא] רֵאשִׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ וּבְגֵדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ [לא תקרעו] וְלֹא תָמָתוּ וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצֹף, וְאַחִיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכְפוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יי: וַיְדַבֵּר אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתְכֶם וְאֶת עֲלֹתְכֶם לִפְנֵי יי וְתִקְרָאנָה אֹתִי כְּאַלְהָה, וְאַכְלֹתִי [קרבן] חַטָּאת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינַי יי [שהרי ביום המיתה אסור לאכל לאכול קרבן]:

ויקרא יא-יט:
מות בני אהרן

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן, וְאָמַרְתְּ אֲלֵהֶם לְנִפְשׁ [מת] לֹא יִטְמָא בְּעַמּוּי: כִּי אִם לְשֹׂארוֹ הַקָּרֵב אֱלֹו [לקרוב משפחתו], לְאִמּוֹ וְלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וְלִבְתּוֹ וְלְאָחִיו: וְלֹאֲחָתָנוּ הַבְּתוּלָה הַקְּרוּבָה אֱלֹו אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ, לָהּ יִטְמָא: לֹא יִטְמָא בְּעַמּוּי [אדם חשוב, כהן], לְהַחֲלוֹ: לֹא יִקְרָחוּ קְרָחָה בְּרֵאשִׁים וּפָאֵת וְקָנָם לֹא יִגְלָחוּ, וּבְבִשְׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שְׂרָטָת: קְדָשִׁים יִהְיוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא יַחֲלִלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם, כִּי אֶת אִשִּׁי יי לְחָם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מִקְרִיבִים וְהָיוּ קְדָשׁ:

ויקרא כא,א-ו:
אזהרה לכהנים
מלהיטמא למת

וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחָיו אֲשֶׁר יוֹצֵק עַל רֵאשׁוֹ שְׂמֹן הַמִּשְׁחָה [שמן מיוחד מבושם שמושחים בו את הכהן גדול] וּמִלֵּא אֶת יָדוֹ לְלִבֵּשׁ אֶת הַבְּגָדִים [התמנה להיות כהן גדול ולבש את בגדיו המיוחדים], אֶת רֵאשׁוֹ לֹא יִפְרַע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם: וְעַל כָּל נִפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֵא, לְאָבִיו וְלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא:

ויקרא כא,י-יא:
אזהרה לכהן גדול

וַיְהִי דְבַר יי אֵלַי לֵאמֹר: בֶּן אָדָם הִנְנִי לִקְחַת מִמֶּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ [אשתך] בְּמַגְפָּה, וְלֹא תִסְפַּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלֹא תִבּוֹא דְמַעַתְךָ: הֲאֵנֶק דָּם, מִתַּיִם אֲבָל לֹא תַעֲשֶׂה [אל תתאבל] פְּאָרְךָ [התפילין שלך] חִבּוּשׁ עֲלֶיךָ וְנִעְלִיךָ תַשִּׁים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעֲטֶה [ואל תתעטף כאבל] עַל שִׁפְסָם וְלִחְסָם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכַל: וְאִדְבַּר אֶל הָעָם בְּבִקְרָה וְתָמַת אֲשֶׁתִּי בְּעָרֵב, וְאֶעֱשׂ בְּבִקְרָה כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי:

יחזקאל כד,טו-יח:
מות אשת יחזקאל

הַלְכוֹת אֶבֶל

מניין המצוות: א) הַקְרוֹבִים – אמו ואביו, בנו ובתו, אחיו ואחותו מאביו (להלן ב,א). הַרוּגֵי בַּיִת דִּין – מי שנהרג על ידי סנהדרין גדולה של 71 דיינים או על ידי סנהדרין קטנה של 23 דיינים. קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה – להרוגי בית דין (עשה רלא; סנהדרין טו,ח. ג) שְׁלֵא יִכְנָס – הכהן הגדול. ד) פְּהֵן הַדְּיוּט – שאינו כהן גדול.

יֵשׁ בְּכֻלָּן אַרְבַּע מְצוּוֹת, אַחַת מְצוּוֹת עֲשֵׂה וְשְׁלֹשׁ מְצוּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטֵן: א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְרוֹבִים, וְאֶפְלוּ כִּהֵן מִתְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְרוֹבִים; וְאִין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הַרוּגֵי בַּיִת דִּין, וּלְפִי זֶה כָּלִלְתִּי הַלְכוֹת אֵלוּ בְּסִפְרָא זֶה, שֶׁהֵן מַעֲיִן קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מְצוּוֹת עֲשֵׂה. ב) שְׁלֵא יִטַּמֵּא כִּהֵן גְּדוּל לְקְרוֹבִים. ג) שְׁלֵא יִכְנָס עִם הַמַּת בְּאֶהֱלָא. ד) שְׁלֵא יִטַּמֵּא כִּהֵן הַדְּיוּט לְנַפְשׁ אָדָם אֲלֵא לְקְרוֹבִים בְּלִבָּד. וּבְאוּר מְצוּוֹת אֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלוּ.

א שְׁנָאֵמַר: "וַיְדַבֵּר אֱהָרֹן אֶל מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם... וַתִּקְרָאנָה אֹתִי כְּאַלְהָה [מתו שני בניי], וְאֶכְלְתִּי [קרבן] חֲטָאת הַיּוֹם – הַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי יי? ! [שהרי ביום המיתה אסור לאבל לאכול קרבן]". בְּיוֹם רֵאשׁוֹן – והלילה מדברי סופרים (ביאת המקדש ב,ט). שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְבוּרָה – דווקא אם נקבר המת ביום פטירתו. ואם נקבר למחרת, אין בו חיוב אבלות מן התורה. שְׁנָאֵמַר בְּתוֹרָה – באבלו של יוסף על יעקב אביו. וְנִתְחַדְּשָׁה הַלְכָה – "וּשִׁים לְבַךְ לְכָלֵל הַגְּדוּל הַזֶּה... שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְדַעַת שְׁכָל מַה שְׁאַנּוּ נִזְהָרִים מִמֶּנּוּ או עוֹשִׂים אוֹתוֹ הַיּוֹם, אִין אֲנּוּ עוֹשִׂים זֹאת אֵלּא מִפְּנֵי צִוּוּי ה' עַל יְדֵי מֹשֶׁה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁה' צִוּוּהוּ בְּכֵן לְנִבְיָאִים שֶׁקְדָמוּהוּ. דוּגְמָה לְכֵן, אִין אֲנּוּ אוֹכְלִים אֲבֵר מִן הַחֵי, לֹא מִפְּנֵי שֶׁה' אָסַר עַל בְּנֵי נַח אֲבֵר מִן הַחֵי, אֵלּא מִפְּנֵי שֶׁמֹּשֶׁה אָסַר עֲלֵינוּ אֲבֵר מִן הַחֵי בְּמַה שֶׁנִּצְטוּוּהוּ בְּסִינַי שִׁישָׁאֵר אֲבֵר מִן הַחֵי אֲסוּר" (פה"מ חולין ו,ו). שְׁבַעַת? מִי הַמְּשַׁתָּה – "תִּיקְנוּ חֲכָמִים [תקנת משה רבנו, אך אינה מן התורה] שְׁכָל הַנוֹשָׂא בְּתוֹלָה יִהְיֶה שֶׁמַּח עִמָּה שְׁבַעַת יָמִים, אִינוּ עוֹסֵק בְּמִלְאֲכָתוֹ וְלֹא נוֹשָׂא וְנוֹתֵן [=עוסק במסחר] בְּשׁוּק אֵלּא אוֹכַל וְשׁוֹתָה וְשֶׁמַּח" (אישות י"ב).

פְּרָק רֵאשׁוֹן

הַחֵיב בְּאֵבֵלוֹת

הַמְצוּוֹה

א מְצוּוֹת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְרוֹבִים, שְׁנָאֵמַר: "וְאֶכְלְתִּי חֲטָאת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי יי" (ויקרא י"ט). וְאִין אֲבֵלוֹת מִן הַתוֹרָה אֲלֵא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בְּלִבָּד, שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְבוּרָה; אֲבָל שְׁאָר הַשְּׁבַעַת אִינֵן דִּין תוֹרָה. אָף עַל פִּי שְׁנָאֵמַר בְּתוֹרָה: "וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֶבֶל שְׁבַעַת יָמִים" (בראשית נ"ו) – נִתְנָה תוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה הַלְכָה. וּמִשָּׁה רַבְּנּוּ תַקֵּן לְהֵן לְיִשְׂרָאֵל שְׁבַעַת יָמִי אֲבֵלוֹת וְשְׁבַעַת יָמֵי הַמְּשַׁתָּה.

תְּחִילַת הָאֵבֵלוֹת

ב מֵאֲמַתִּי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאֶבֶל? מִשִּׁיסְתָּם הַגּוֹלָל. אֲבָל כָּל זְמַן שְׁלֵא נִקְבַר הַמַּת, אִינוּ אֲסוּר בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָאֶבֶל אֲסוּר בָּהֵן. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רַחֵץ דְּוֹד הַמְּלֵךְ וְסָף כְּשֶׁמַּת הַיֵּלֶד קָדָם שְׁיִקְבֵר.

ג הַרוּגֵי מְלָכוֹת שְׁאִין מְנִיחִין אוֹתָן לְהַקְבֵר – מֵאֲמַתִּי מִתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם וְלִמְנוֹת שְׁבַעַת וְשְׁלֹשִׁים? עִמָּה שְׁבַעַת יָמִים, אִינוּ עוֹסֵק בְּמִלְאֲכָתוֹ וְלֹא נוֹשָׂא וְנוֹתֵן [=עוסק במסחר] בְּשׁוּק אֵלּא אוֹכַל וְשׁוֹתָה וְשֶׁמַּח" (אישות י"ב).

ב הַגּוֹלָל – הַכִּיסוּי הָעֵלְיוֹן עַל קִבְר הַמַּת (טוּמְאָת מַת ב,ט). אִינוּ אֲסוּר וְכוּ' – כַּגּוֹן תְּסוּפּוֹרַת או רַחֲצָה או כִּיבוֹס בְּגָדִים (לִדְיֵינִי הָאוֹנֵן רָאָה לְהֵלֵן ד,ו. לִאִיסוּרֵי הָאֵבֶל רָאָה לְהֵלֵן ד,ט וּפְרָק ה). רַחֵץ דְּוֹד הַמְּלֵךְ – כַּמְתוּאָר כִּיצַד נִהַג דוֹד הַמֶּלֶךְ לְאַחַר מוֹת בְּנוֹ הַתִּינוּק שֶׁנּוֹלַד לוֹ מִבֵּת שֶׁבַע (שְׁמוּאֵל-ב י"ב,כ).

ג הַרוּגֵי מְלָכוֹת שְׁאִין מְנִיחִין אוֹתָן לְהַקְבֵר – מֶלֶךְ גּוֹי רִשָׁע כַּאֲדַרְיָנוּס קִיסַר, שֶׁלֹּא הִתִּיר לְקַבֵּר אֶת הַרוּגֵי בֵּיתוֹ מִשּׁוּם אִיבָה, שְׁאִינָה עוֹשְׂוִיה לְהַתְּכַטֵּל מֵהֵרָה (כ"ט,מ). וְלִמְנוֹת שְׁבַעַת וְשְׁלֹשִׁים – לְהִתְחִיל לְנַהֵג מִנְהַגֵי אֲבֵלוֹת שֶׁל הַשְּׁבוּעַת הָרֵאשׁוֹן וְשֶׁל הַחֹדֶשׁ הָרֵאשׁוֹן (לְהֵלֵן פְּרָקִים ה-ו).

ד לְבַקֵּשׁ – לחפש.

ה מְדִינָה – עיר.

ו הַנְּפִלִים – עובר שהפילתו אמו (ראה איסורי ביאה ז,א) או שנולד לפני זמנו וסיכווייו לחיות מעטים. שְׁלֹשִׁים יוֹם – מיום לידתו. ז לְתַשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִין – היריון שמלאו ימיו.

ח מִחֲתָף או מְסָרִם – מי שנחתכו אבריו בעודו בבטן אמו, "ויצאו אבריו שלא כסדר, כגון שיצאה יד ואחר כך רגל ואחר כך זרוע, וזה הוא מסורס. או שיצא כסדר, וזה הוא מחותרך" (פה"מ נידה ג,ה). שְׁפָלוּ לוֹ חֳדָשִׁיו – נולד לאחר תשעה חודשי היריון. לֹא יִתְעַסְקוּ עִמָּהֶם – יש לקברו, אך אין הכל צריכים להיבטל ממלאכתם לשם כך (ראה להלן יד-ט,ו), ואין צורך בליווי ובהספדו (שו"ע יו"ד שמד,ח) או שפירושו שאין נוהגים בו כל מנהגי הכנת המת לקבורה (להלן ד,א; יום טוב א,כג).

ט שְׂבָדִין הַמֶּלֶךְ נִהְרָגוּ – יש למלך רשות להרוג את המורדים בשלטונו ולהרוג רוצחים שלפי דרישות תהליכי משפט הצדק השלם יכולים לחמוק מן העונש, כדי "לתקן העולם [לבנות חברה מתוקנת] כפי מה שהשעה צריכה... להטיל אימה ולשבר יד רשעי העולם" (מלכים ג,ח-ט). וְאֵין מוֹנְעֵין מֵהֶם כָּל דָּבָר – כל מנהגי אבלות והספד ולוויה. הַרוּגֵי בֵּית דִּין – מי שנהרג על ידי הסנהדרין. אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם – מפני שנהרגו בגלל עוונם: "ואין חובה להתאבל על הרוגי בית דין, לפי שאין מתכפרין עוונותיהם, אלא עד שיטעכל הבשר [בקבר]... ואינם

מִשְׁנַתִּיאֲשׁוּ לְשָׂאֵל לְמַלְךְ לְקַבְּרָן, אֶף עַל פִּי שְׂלֵא נִתְיַאֲשׁוּ מִלְּגַנְבֵי אוֹתָן.

ד מִי שֶׁטְּבַע בְּנֵהוּ, או מִי שֶׁאַכְלָתְהוּ חֵיהָ רָעָה – מִשְׁנַתִּיאֲשׁוּ לְבַקֵּשׁ. מְצַאֲוֵהוּ אֲבָרִים אֲבָרִים – אין מוֹנֵין לוֹ עַד שִׁמְצָא רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ אוֹ יִתְיַאֲשׁוּ מִלְּבַקֵּשׁ.

ה מִי שֶׁדָּרְכָם לְשַׁלַּח הַמַּת לְמְדִינָה אַחֲרַת לְקַבְּרוֹ, וְאֵינִם יוֹדְעִים מַתִּי יִקְבֵּר – מַעַת שִׁיחֲזִירוּ פְּנֵיהֶם מִלְּלוֹתוֹ מִתְחִילִין לְמְנוֹת שְׂבָעָה וְשָׁלְשִׁים וּמִתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל.

אבלות על עוברים ותינוקות

ו הַנְּפִלִים – אין מתאבלין עליהן. וְכָל שְׂלֵא שִׁקָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּאֶדָם – הָרִי זֶה נֶפֶל; אֶפְלוּ מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, אין מתאבלין עליו. ז וְאִם יָדַע בְּוַדָּאִי שֶׁנּוֹלַד לְתַשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִין – אֶפְלוּ מֵת בְּיוֹם שֶׁנּוֹלַד, מִתְאַבְּלִין עָלָיו.

ח בֶּן תַּשְׁעָה חֳדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד מֵת, וּבֶן שְׁמוֹנָה שְׁמַת אֶפְלוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּמִי שֶׁיִּצָּא מִחֲתָף או מְסָרִם אֶף עַל פִּי שְׁפָלוּ לוֹ חֳדָשִׁיו – הָרִי זֶה כְּנֶפֶל, וְאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם, וְלֹא יִתְעַסְקוּ עִמָּהֶם.

אבלות על נידונים ורשעים

ט כָּל הַרוּגֵי מַלְכוּת – אֶף עַל פִּי שְׂבָדִין הַמֶּלֶךְ נִהְרָגוּ, וְהַתּוֹרָה נִתְּנָה לוֹ רִשׁוּת לְהַרְגֵם, הָרִי אֵלוּ מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶם, וְאֵין מוֹנְעֵין מֵהֶם כָּל דָּבָר, וּמִמּוֹנֵם לְמַלְךְ, וְנִקְבְּרִין בְּקַבְּרֵי אַבּוֹתֵיהֶם. אֶבֶל כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין – אין מתאבלין עליהם, אֶבֶל אוֹנְנִין, שְׂאִין אֲנִינּוֹת אֶלָּא בְּלֵב, וְאֵין נִקְבְּרִים עִם אַבּוֹתֵיהֶם עַד שִׁתְּאֶכֶל הַבָּשָׂר, וּמִמּוֹנֵם לְיוֹרְשֵׁיהֶם.

או בני אבלות. והואיל ונדחו [מן האבלות] – נדחו" (פה"מ סנהדרין ו,ח). אוֹנְנִין – מצטערים בלב. האדם נקרא 'אוֹנֵן' (לשון צער. ראה: דברים כו,ד; ביכורים ג,ו) משעה שהוא שומע על מות אחד משבעת הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם ועד לקבורת המת. עַד שִׁתְּאֶכֶל הַבָּשָׂר – בלשון חכמים וברמב"ם אין הבדל בין 'יתעכל' ובין 'יתאכל'. "כל הרוגי בית דין – אין קוברין אותן בקברות אבותיהן בכלל ישראל, אלא שתי קברות מתקנין להן בית דין, אחת לנסקלין ולגשרפין ואחת לנהרגין ולנחנקין. ודבר זה הלכה מפי השמועה [כפי ששמעו איש מפי רבו במסורת שבעל פה כיצד להבין את דברי המקרא]. נתאכל הבשר, היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן בקברות אבותיהם. ויש [ומותר] לקרוביהם לעשות להם ארון ותכריכין" (סנהדרין יד,ט). ולא הזכיר הרמב"ם בפסקיו שאין קוברים צדיק ליד רשע.